

ТМ	Г. XXXII	Бр. 4	Стр. 903 - 914	Ниш	октобар - децембар	2008.
----	----------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 141.82(049.32)

Прегледни чланак

Примљено: 10.09.2008.

Љубиша Митровић
Филозофски факултет
Ниш

КАРЛ МАРКС КАО ВЕСНИК ПРОЦЕСА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ (Поводом 160 година од објављивања Манифеста комунистичке партије)*

Резиме

Поводом 160 година од објављивања Манифеста комунистичке партије, чији су писци Карл Маркс и Фридрих Енгелс, аутор разматра историјски значај и актуелност овог програмског документа.

Аутор посебно анализира значај Марксове дијалектичке методе критике свега постојећег, као и његове социјалне теорије, у чијем су средишту револуција рада и општељудска еманципација.

Аутор свој чланак завршава пледоајеом за ново читање Маркса и потребом ревалоризације његове теорије у савременој науци.

Кључне речи: Манифест комунистичке партије, Карл Маркс, класна борба, револуција, глобализација

Велики мислиоци својим делом прекорачују границе своје епохе и искорачују у историјско време. Такав је и *Карл Маркс*, чију су личност и дело у више наврата анатемисани и сахрањивали бројни апологети капитализма већ два столећа, али оно им својом "дијалектичком чаролијом" измиче.

ljubisa@filfak.ni.ac.yu

* Рад са пројекта *Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције* (149014Д), који реализује Центар за социолошка истраживања Филозофског факултета Универзитета у Нишу, а финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

У чему је младост и обновитељска моћ Марксове мисли? Шта је у њој ефемерно, а шта трајно? У чему је актуелност "Манифеста", а шта је у њему застарело?

На нека од ових питања тражимо одговор у овом чланку који је посвећен 160-ој годишњици од изласка *Манифеста комунистичке партије*.

Комунистички манифест написали су 1847. године Карл Маркс и Фридрих Енгелс на позив руководства *Савеза праведних* за потребе формирања прве радничке партије, из којег је у Лондону формиран *Савез комуниста* као авангарда пролетерског покрета. Сам текст, као критичка анализа историје класног друштва, а посебно капитализма, и као програмска платформа деловања Савеза комуниста, објављен је 1848. године у Лондону, док се први превод на нашем језику појавио 1871. године, у време Париске комуне, под непосредним утицајем Светозара Марковића у листу "Панчевац", а затим и као посебна публикација.

Данас истраживачи-библиографи истичу да је, после Библије, Манифест најпревођенија књига у свету.

У својој композицији *Манифест комунистичке партије* има четири целине:

- буржуји и пролетери;
- пролетери и комунисти;
- социјалистичка и комунистичка литература;
- став комуниста према разним опозиционим странкама.

О природи и домету идеја из *Манифеста* изрицане су различите и контроверзне оцене. Но, озбиљнији истраживачи историје социјалних идеја, без обзира на критику одређених ограничених појединих идеја, не споре његову научну и прогностичку вредност светско-историјских тенденција. Франц Меринг, први историчар радничког покрета, у студији *Историја немачке социјалне демократије*, за *Комунистички манифест* пише да је "скроз-наскроз историјски споменик, с обзиром на време у коме се појавио и на улогу коју је одиграо у радничком покрету, постајући заједничким бојним знаком пролетера целе земаљске кугле".¹

Џон Кенет Галбрајт, у студији *Доба неизвесности*, сматра "да је Комунистички манифест најуспешнији пропагандистички трактат у повијести"²; Лешек Колаковски, у студији *Главни токови марксизма*, истиче да је *Комунистички манифест* класичан и фундаменталан текст научног социјализма, "ремек дело политичке пропагандне литературе".³ Амерички економиста Џон Кесиди је дошао до пара-

¹ F. Mering, *Historija nemačke socijalne demokratije*, I, Kultura, Zagreb, 1952, str. 311.

² J. K. Galbrajt, *Doba neizvesnosti*, Stvarnost, Zabreb, 1977, str. 99.

³ L. Kolakovski, *Glavni tokovi marksizma*, BIGZ, Beograd, 1980, str. 269.

доксалног открића да су капиталисти неупоредиво боље прочитали Карла Маркса од комуниста и да су, прихватајући оправдане Марксове критике, сачували своје богатство, па да стога није ни чудо што је Маркс надживео комунизам. Овај аутор истиче да је Маркс у *Манифесту* најбоље објаснио како капитализам, у ствари, функционише, те да за разлику од многих својих следбеника никада није подцењивао моћ слободног тржишта, илуструјући то управо процесом "глобализације" у савременом свету, у коме је "глобализација" *кључна реч на крају XX века*, а чије је импликације Маркс предвиђао још пре 150 година.⁴

Седамдесетих година двадесетог века стваралачки марксистички писали су о Марксу и његовој мисли, као о "револуцији наде" (Е. Фром), "дијалектици конкретног" (К. Косик), мислиоцу "принципа наде" и нове завичајности (Е. Блох), о утопији могућег и "мисли која је постала светом" (А. Лефевр). А онда је, после имплозије социјализма 1989. године, настао мук неомарксиста, дефанзива и осека тзв. леве мисли. Данас, после еуфорије неолибералне пошасте и нарастања светских противречности, поново критички мислиоци у друштвеним наукама пропитују шта је у Марксовој мисли трајно и живо и шта буди наду у обнову еманципаторске теорије. На том фонду, угледни економиста и социолог Жак Атали пише о Марксовој мисли као о највреднијем делу европске и светске интелектуалне баштине, као о "светском духу и критичкој мисли о модерној мисли, савремености и будућности".⁵ Норбет Борман у свом *Речнику за будућност* (2002) уводи Марксово име и појам комунизма.⁶

Најзад, ма колико изгледа парадоксално, није случајно да критички економисти и социолози, након еуфоричног отписивања Маркса, поново откривају одређене вредности у Марксовој теорији и методи и њиховом значају за истраживање савремене праксе. Управо данас, економисти Ј. Штиглиц, Џ. Греј и Ж. Атали, који су радили у међународним финансијским институцијама (Светска и Европска банка за развој, Међународни монетарни фонд) и били у прилици да изблиза упознају токове и механизме репродукције капитала, систем неједнаке размене рада и експлоатације у условима неолибералне глобалне економије, у којој богати постају све богатији а сиромашни све сиромашнији, пишу о значају Марксове мисли за разумевање савременог света. Јер, ма колико да су се изменили услови из времена индустријског капитализма (када је Маркс живео и стварао) и данас

⁴ Dž. Kesidi, *Poslednji dani kapitalizma*, Profil, Beograd, 16/1988, str. 173-174.

⁵ Опширније у најновијој студији: Jacques Attali, *Karl Marx au l'esprit du monde*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 2005.

⁶ Norbert Barrmann, *Das Lexikon Der Zukunft Trends, Prognosen, Prophezeiungen*, Munchen, 2002.

информатичког глобалног капитализма, у систему расподеле друштвене моћи између развијених и неразвијених земаља није битно измењен систем експлоатације (експлоатације вишка вредности и извлачења екстра профита). Марксова заслуга управо лежи у демистификацији система тајне експлоатације капитализма, али и у открићу значаја законитости кретања друштва у будућности, револуције рада, прерастања науке у непосредну производну снагу друштва, кроз деловања радне снаге нових технологија (кибернетика, роботика, рачунари, информатика, електроника, биотехнологија...) које ће омогућити економско ослобађање рада и човека. Маркс је наслутио револуционарну улогу науке и нових технологија, тј. да ће работи и делатна улога прогресивних покрета утрти пут ослобођењу човека и омогућити скок из "царста нужности" у царство слободе. Имајући у виду значај нових фактора производње (науке и нових технологија) у остваривању друштвеног прогреса, није случајно да се данас експлоатација преселила у област тржишта "сиве материје": крађе и прекрађе носиоца знања, талената и кадрова, а не физичке радне снаге.

Манифест је писан са становишта новог материјализма, односно Марксове дијалектичке критичке теорије друштва. Маркс чини заокрет од социјалног утопизма и разних конзервативних теорија, које су биле присутне у раном периоду настанка радничког покрета, ка научном социјализму. Његово дело ће постати нова филозофија развоја и духовно оружје радничког покрета у борби против капитал-односа и експлоатације, у тежњи да се револуционарно превлада капитализам и заснује комунистичко друштво, као асоцијација слободних произвођача и историјска алтернатива грађанском друштву.

Манифест почиње речима "баук кружи Европом, баук комунизма...", а завршава се слоганом: "Пролетери свих земаља, уједините се!"

Учини ли се осврт на *основне програмске одреднице* из *Манифеста*, могу се извести следеће тезе:

- Историја цивилизације је историја класног друштва и класних борби;
- Капитализам као облик модерног друштва израз је индустријског начина производње;
- Буржоазија је одиграла револуционарну улогу у свету у односу на друге поседничке класе у историји, али је задржавајући монопол над приватном својином, временом дошла у сукоб са протагонистима нових производних снага;
- Радници који живе од најамног рада и који су експлоатисани, могу загосподарити производним снагама друштва, само ако укину досадашњи монополски приватно-својински начин присвајања богатства;
- Ослобођење радничке класе мора бити дело саме радничке класе, али тај процес није само израз пуког спонтанитета, већ је овај

став о аутоеманципацији комплементарно повезан са истицањем нужности политичке организованости радничке класе, како би она постала субјект друштвене промене;

– У процесу политичког организовања радничког покрета "комунисти нису нека посебна партија према другим радничким партијама", они играју улогу авангарде (дакле, у пракси то су "онај део радничких партија свих земаља који је најодлучнији и који стално гура даље").⁷ Својом идејно-теоријском и авангардном улогом у покрету они омогућују класно и идеолошко освешћивање и прерастање радничке класе – од класе "по себи" у класу "за себе";

– Прелаз из капитализма у комунизам оствариће се у различитим формама и различитим путевима, најпре у најразвијенијим земљама;

– Насупрот капитализму и политичкој држави, у историјској перспективи, кроз реализацију циљева социјалне револуције као епохалног процеса, засноваће се асоцијација слободних произвођача, тј. бескласна заједница, у којој ће "слобада сваког појединца бити услов слободе свих";

– У социјалистичкој револуцији, пролетери немају шта да изгубе а добиће читав свет. Услов за успех њихове борбе јесте њихово удруживање, те отуда завршни борбени поклич: "Пролетери свих земаља, уједините се!".

И баш као што је грађанска револуција (како у својој студији тврди Рејмон Арон), са једне стране, на политичком плану, родила грађанина (односно, остварила као тековину грађанску правно-политичку равноправност), а на духовном, социологију као нову науку о друштву – тако ће и *Манифест* обзнанити рађање радничког покрета и навестити еру социјалистичких револуција. За милионе радника *Манифест* је побудио наду да је могуће и остварљиво социјално праведно друштво, те да ће њихова класна борба, у крајњој истанци, довести до остваривања комунизма као бескласног друштва. У овом контексту, социјализам као облик радничке владавине само је прелазни поредак ка бескласној асоцијацији слободних произвођача.

У име тих идеала потекло је море крви током друге половине XIX века и током читавог XX века, у различитим формама искушавања могућности револуције. Из тих борби рађала се слобода, али и нови тоталитаризми, који су, по правили, били израз деформације социјалистичких идеја и њихових инструментализација од бирократизованих нових политичких "комунистичких класа".

Маркс није само радикални критичар индустријског капитализма, већ је и теоретичар нове социјалне револуције као епохалног процеса превладавања капитализма. Из угла савремености он је и

⁷ K. Marks, F. Engels, *Manifest komunističke partije*, Forum, Novi Sad, 1980, str. 47-48.

први весник процеса глобализације производних снага света и визионар могућег, али противречног процеса уједињавања човечанства. У средишту његове теорије је револуција рада и еманципација човека и друштва, а не диктатура ове или оне класе. Марксова мисао о револуцији је мисао о епохалном процесу, а не о завери бланкистичких вођа, који освајање власти свде на пуку политичку технологију. Стога, партијско организовање пролетаријата, па и сама диктатура пролетаријата, имају инструментални карактер у његовом пројекту, док је стратешки циљ комунизма као покрета – еманципација рада и човека.

Главне револуционарне снаге радикалних друштвених промена Маркс је видео у радништву и науци, у технологији као опредмећеном знању, тј. новим производним снагама друштва које отварају капије будућности човечанства. Стога, многи истраживачи сматрају да је Маркс мислилац индустријске револуције и индустријског капитализма (подсетимо на његову тврдњу да је парна машина већи револуционар од Бланкија и других актера Париске комуне). Ваља, међутим, истаћи да је Маркс мислилац не само XIX и XX века, већ и будућности – постиндустријског друштва које настаје. Наиме, он је међу првима наговестио могућност интернационализације производних снага и глобализације, и у том контексту револуционарну улогу нових технологија, које ће омогућити радикални скок из "царства нужности" у "царство слободе".

Управо данас снаге тзв. "трећег таласа" (А. Тофлер) својим стваралаштвом имплицирају ново "револуционарно богатство" у настајућој постиндустријској цивилизацији и глобализацији света. На жалост, због антагонистичког система расподеле друштвене моћи у савремености, овај асиметрични модел глобализације, који заоштрава противречности између "Севера" и "Југа", те богатих и сиромашних, не дозвољава да социјалне шансе, које произилазе из научно-технолошког прогреса, равноправно користе сви грађани и народи света.

Маркс је, пре свега, мислилац, истраживач и критичар капитализма. Он се није бавио практичном технологијом револуционарног рада, нити је о револуцији писао као о дневно-политичком процесу и вештини револуционара. Иако је са одушевљењем писао о Париској комуни (1871) – која је, како он каже, у самоуправи произвођача пронашла политички модел за економско ослобођење рада и радничке класе (истичући да ће принципи Париске комуне вечно живети, све док не обиђу читав свет и не постану делотворни и доминантни облик праксе самоослобођења човека и света) – за њега је револуција епохални социјални процес, који својим радикализмом има моћ не само критике и разарања, већ и креације и изградње новог посткапиталистичког друштва као бескласног друштва. Но, настанак тог друштва Маркс није орачио, већ је о могућности његовог настанка говорио као о историјском процесу развоја и револуционисања но-

вих производних снага, мислећи да ће до њене победе најпре доћи у најразвијенијим западним друштвима. Јер, сматрао је Маркс, нема истинске еманципације радника и човека у условима неразвијености и сиромаштва.

На жалост, заоштравање социјалних, националних и међународних противречности током XX века, посебно у најнеразвијенијим деловима света (Русија, трећи свет), актуелизовало је питање револуције, али је и њихово остваривање у условима економске, социјалне и културне неразвијености ограничило жељене домете. Двадесети век се тако претворио у велики експеримент социјалистичких политичких револуција, које су побудиле наду сиромашних у могућност економске и политичке еманципације, али и, кроз бирократизацију система, изнедриле тоталитаризам – диктатуру бирократије над пролетаријатом и политичко насиље (Гулаг, Голи оток...). Из противречја, са једне стране, тежње радних маса за слободом и развојем и са друге, диктатуре политичке класе за владањем и одржавањем *status quo*-а, произведена је најпре криза, системска и социјална, а онда и имплозија социјализма крајем XX века.

Поставља се питање шта је *ефемерно*, а шта *трајно* у Марксовој мисли и *Манифесту*?

Инструменталну вредност у Марксовој теорији друштва има концепт класне борбе, диктатуре пролетаријата, као и привилегована улога радништва као историјског актера друштвених промена, док централну и стратегијску улогу имају наука (револуционарна теорија), револуција рада (радне снаге нових технологија), еманципација човека и заснивање бескласне комунистичке асоцијације слободних произвођача као истинске људске заједнице, која ће омогућити афирмацију универзалне индивидуалности у перспективи човечанства. О томе Маркс посебно пише у *Grundrisse (Основи за критику политичке економије)*, у коме истиче тезу да ће нове производне снаге (радне снаге нових технологија) у будућности омогућити радикално скраћење радног дана и револуционарни скок из "царства нужности" у "царство слободе". Маркс истиче да ће производња слободне и свестране, богате, тоталне личности постати главни и крајњи циљ комунистичког начина производње, а не прометна вредност и постварени свет (тржиште, фетишизам робе и новца) и илузорна заједница (тоталитарна моћ државе, политике и идеологије).⁸

Стратешко и магистрално у Марксовој мисли јесте филозофија револуције рада, нових производних снага и филозофија слободе. И као што је индустријска револуција бабица новог грађанског друштва, тако су и нове технологије основа настанка постиндустријске цивилизације, глобализације света, али и еманципације човека.

⁸ Опширније о томе у: K. Marks, *Temelji slobode*, Naprijed, Zagreb, 1974.

Маркс је, у том смислу, како пише Костас Акселос, филозоф технике и мислилац надлазећег друштва будућности, те се може истаћи да дружење са њим, упркос турбуленцији и имплозији реалсоцијализма, није завршено, да *Марксово време тек наступа*.⁹

Маркс је претеча глобализације као нове технолошке и социоекономске основе уједињавања човечанства, уз респект богатства културних различитости и идентитета, дијалога и партнерства различитих цивилизација.

У средишту Марксове мисли је, као алфа и омега, ослобађање човека, тј. либертатски постулат који има универзалну и трајну вредност – *да је слобода сваког појединца услов слободе свих*; управо она мисао којом Маркс завршава *Манифест*, пре него што ће исписати револуционарни поклич: "*Пролетери свих земаља, уједините се!*"

Иако је током 160 година од настанка *Манифеста* било амбивалентно деловање радничког покрета, са бројним успонима и падовима – што је доводило у питање Маркову тврдњу о радничкој класи као привилегованом макроисторијском субјекту револуције и иницирало нова истраживања о проширењу субјекта револуције и њеним новим формама – ваља истаћи да у једном ширем тумачењу тај субјект и даље остаје везан за актере нових производних снага треће и четврте научно-технолошке револуције (*нова радничка класа* – С. Мале) и нове друштвене покрете. Но, независно од ове депривилегизације традиционалног радничког покрета као субјекта револуције у условима савременог друштва, треба истаћи да ће Марксова мисао о ослобођењу човека, кроз револуционарни развој нових производних снага и радикално превладавање капиталистичких друштвених односа, надживети Маркса и служити као надахнуће новим друштвеним актерима и покретима у борби за социјализам, односно комунизам.

Догматски мамурлук и опортунистичко посртање револуционарних снага, као и повремене имплозије социјализма, у дугом току историје не значе много. Оне су пролазна стања и тенденције, јер и на револуцију треба гледати дијалектички, како је Маркс својевремено писао у "*Осамнаестом бримеру Луја Бонапарте*". Револуције су епохални процес радикалних друштвених промена, оне се повремено прекидају у свом току, враћају назад да исправе своје половичности и кукавичлуке, а затим још радикалније наставе своје кретање.

Верујем да и у условима савремене транзиције или, како то каже П. Бурдије, "*неоконзервативне историјске рестаурације*", управо доживљавамо такав један период прекида, дисконтинуитета, оличног у социјалној регресији. Ово време карактерише мамурлук псеудореволуционара. Оно је испуњено бројним политичким конвертит-

⁹ Видети о томе у: К. Axelos, *Uvod u buduće mišljenje, na putu ka planetarnom mišljenju*, Stvarnost, Zagreb, 1972. i *Marks mišlilac tehnike*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1986.

ствима, идеолошким прозелитизмом малограђана и новом "издајом интелектуалаца" (Ж. Бенда). То, пак, не значи да ће револуција, као епохални социјални процес радикалних промена, бити трајно заустављена и уништена и да ће се друштво одавде до вечности кретати само у реформистичким и еволутивним облицима друштвених промена.

Ми данас живимо у епохи информатичког капитализма, глобалног умреженог друштва (М. Кастелс). Развој нових технологија и глобализација као нова историјска форма развоја полажу основе за уједињавање човечанства. Но, класни монополи над средствима за производњу и разобручено деловање крупног капитала чине процес глобализације противречним. У овом контексту као израз асиметричног модела глобализације заостравају се проблеми између Севера и Југа, између богатих и сиромашних. Из ових противречности савременог света, које више нису само националне већ и глобалне, рађају се и нови друштвени покрети – алтерглобалистички, који радикално критикују неправичан савремени друштвени поредак, кандидујући своје пројекте о могућој посткапиталистичкој алтернативи друштвеног развоја. Уверен сам да ће и нове генерације младих ствараоца у новим историјским условима пронаћи свој пут борбе за општељудску и друштвену еманципацију.

И без обзира на садашњи мамурлук револуционарних снага, маргинализацију радничког покрета и бег дојуче декларисаних представника леве интелигенције у скуте нових газди, "капиталистичких барона", претварајући се тако у нове "трубадуре и трувере" капиталистичких политичких елита, нема места за панику и дефанзиву.¹⁰ Покрет за револуцију рада и еманципацију човека, за одрживи и хумани друштвени развој, за социјалну правду и равноправне односе међу грађанима и народима, за дијалог и партнерство различитих цивилизација, за респект културних идентитета и културу мира; речју, за глобализацију солидарности и разумевања међу људима и народима – увек ће пленити нове генерације и будити у њима осећај борбе за достојанство и усправан ход, за слободу и правду. У ери баука глобализма (читај: нове диктатуре крупног капитала) и обнове постмодерног неоимперијализма у свету, Марксова мисао и поруке из *Манифеста* и даље изазивају пажњу нових генерација младих радника и студената, нове радничке класе и интелектуалног пролетаријата, као и других маргинализованих и депривираних група и слојева у савременом светском друштву. Појава и раст антиглобалистичких и алтерглобалистичких покрета о томе најречитије говоре.

Да се у оваквим турбулентним условима глобализације и заостравања светских противречности обнавља интерес за Марксову

¹⁰ О томе у прилогу Зорана Видојевића *Некада марксисти, сада либерали*, Политика, 26. август 2008, стр. 10.

мисао, као радикалну критику капиталистичке експлоатације и реалан програм општељудске еманципације, један од индикатора су и научне конференције и округли столови посвећени јубилеју појављивања *Манифеста*. Једном од таквих скупова, одржаном у Паризу од 13. до 16. маја 1998. године, под насловом *Каква алтернатива капитализму? и Каква хумана еманципација?*, у организацији Теоријског центра Француске комунистичке партије *Марксов свемир*, који је окупио велики број левичара и осталих интелектуалаца из читавог света, присуствовао је и сам аутор.¹¹ Организација оваквог скупа није се случајно одвијала у Француској, јер је Француска колевка просвећености и модерне. У њој су рођене бројне идеје, не само буржоаске револуције о братству, једнакости и слободи, већ и идеје модерног радничког покрета и Париске комуне о самоуправи произвођача. У њој су, на валу студентских гихања 1968, рођени и нови друштвени покрети као актери на прелазу из класичног индустријализма ка постиндустријској цивилизацији.¹²

Почетком трећег миленијума светом кружи баук моноцентричног глобализма, у лику неолибералне постмодерне тоталитарне хегемоније. Снаге "новог светског поретка" обнављају и шире теорију ограниченог суверенитета, реколонизујући простор земаља светске полупериферије и периферије. У овом новом структуралном насиљу, које влада у глобалном светском систему, споро се и недовољно формира алијанса за отпор и контраофанзиву. Тзв. "трећи пут" (Е. Гиденс, Т. Блер) доживео је дебакл а социјалдемократизација левице се претворила у њену "американизацију", тј. у продужену руку и "тројанског коња" крупног капитала, односно њено пацификовање и интегрисање у владајући капиталистички поредак. Но, ваља очекивати да ће се из нових противречности у светској репродукцији капитала формирати снаге отпора модерног светског рада, које ће се супротставити неолибералном процесу оличеном у хегемонији и "експлоатацији без граница". У овом контексту могуће је рађање не само отпора, већ и заснивање нове стратегије сусрета и заједничког деловања традиционалног и нових друштвених покрета у борби против неоимперијалне инвазије и реколонијације света.

О неолибералној левици као новој десници писао је социолог Игнацио Рамоне (бивши уредник *Le Monde Diplomatique*) која се американизовала, постајући продужена рука крупног капитала у његовој неоимперијалној мисији у савременим међународним односима и интегрисала у владајући поредак. О таквој "левици" данас пишу крити-

¹¹ Овом скупу са простора бивше Југославије учествовали су: Загорка Голубовић, Стипе Шувар, Милош Николић, Љубиша Митровић, као и један број колега из Словеније.

¹² Опширније о овоме у ауторовом саопштењу, публикованом у зборнику радова на француском језику, а касније и у часопису *Смисао* (1998, бр. 4-5, стр. 171-189).

чки и други филозофи и социолози као о "компрадорској левици" (Васил Проданов) или "десно новој новој левици" (Добрин Спасов), која је неолиберална и проамеричка и која делује на платформи "трећег пута". Оваква левица је *апстенционистичка* и опортунистичка. Она се од револуционарне снаге друштвене алтернативе постојећем поретку деформисала у снагу *status quo*-а, конзервирања и очувања капитализма. За разлику од овакве доминантне тенденције, оличене и у Социјалистичкој интернационали, која подржава лихварску интернационалу капитала, ваља рећи да се у свету сабирају интелектуалне и политичке снаге за формирање нове "нове нове левике", која ће бити не само савремена, већ и алтерглобалистичка и еманципаторска.¹³

Најзад, указујући шта је трајно живо у Марксовој мисли, неопходно је још једном подвући да су то његова *дијалектичка метода истраживања друштва* и *радикална критика свега постојећег*, као и његове стратешке програмске поруке: "*друштво неће моћи наћи своју равнотежу док се не буде окретало око сунца рада*", као и да посткапиталистичког друштва, као истинске људске заједнице, нема ако у њему нису остварени услови да је "*слобода сваког појединца услов слободе свих*" (К. Маркс).

Потребно је *ново читање Маркса* и ревалоризација његовог дела, како у светлу развоја савременог друштва, тако и у кључу достигнућа савремене филозофије и науке. Уверени смо да ће из тог сусрета доћи до обнове и актуелизације Маркса као "светског духа" (Ж. Атали), као и до формирања аутентичне левике као еманципаторског покрета у свету, који ће дати нов одговор за разрешавање друштвених противречности и изазове развоја у 21. веку.¹⁴ Та *нова, демократска и плуралистичка левица*, идејно-теоријски утемељена на најбољим вредностима социјализма и либерализма (Н. Боби), ће на стратегији структуралних антикапиталистичких реформи, градећи јединство између реформе и револуције, утрти пут еманципацији рада и човека, тј. остваривању посткапиталистичког друштва као истинске људске заједнице.¹⁵

Уз дужно подсећање на актуелност порука из *Манифеста* желимо још једном истаћи да је *данас неопходно ново читање Маркса* и ревалоризација његове теорије и методе у контексту истраживања савремених друштвених промена.¹⁶ Развијајући критичку свест о то-

¹³ Видети: Д. Спасов, *Филозофија и социологија за 21. век*, Захарий Стојанов, Софија.

¹⁴ О актуелности Марксове мисли и значају његовог метода истраживања савременог друштва, видети у изабраним делима академика Михаила Марковића (*Изабрана дела*, 1-8, БИГЗ, Београд, 1994), и проф. др Загорке Голубовић (*Изабрана дела*, 1-5, Службеник гласник, Београд, 2007).

¹⁵ Опширније у: Н. Бобио, *Десница и левица*, ЦИД, Подгорица, 1997.

¹⁶ О контроверзама у вези са интерпретацијом Марксове *теорије друштвеног развоја* (као теорије економског детерминизма, теорије технолошког детерминизма и

ме да епигонство и догматски дремеж у сенци једне парадигме воде у једноумље и слепило, у исто време желимо указати да се са Марксом не треба поступати као са "цркнутим псом", како су неки младохегелијанци поступали са старим Хегелом. Да би наука учинила нове продоре њој су потребна нова истраживања, открића нових парадигми, који ће попут "теоријских сврдла" омогућити демистификавање стварности савременог друштва и утирати пут открићу нових законитости. Науци су потребни дијалог и нове синтезе које утиру пут научном прогресу. У складу с тим, ново проучавање Маркса не би било само историје ради, већ би помогло разумевању савремених друштвених противречности. Јер, ако тврдимо да живимо у ери обнове капитализма, онда упознавање са Марксовим дијалектичким методом проучавањима капитализма и његовом радикалном критиком свега постојећег може имати инструктивну методолошку вредност, како за савремену науку, тако и за актере друштвене акције, тј. за друштвену праксу.

Ljubiša Mitrović, Niš

**KARL MARX AS THE FORERUNNER OF
THE GLOBALIZATION PROCESS
(In Honour of the 160th Anniversary of the
Publication of the Communist Party Manifesto)**

Summary

In honour of the 160th anniversary of the publication of the Communist Party Manifesto written by Karl Marx and Friedrich Engels, the author of this paper explores the historical and present day importance of this document.

The author particularly analyzes the significance of Marx's dialectical method of critical approach to all existence, as well as his social theory whose central part focuses upon the revolution of work and human emancipation.

The author finishes his paper suggesting a new way of reading Marx's works, emphasizing the necessity of the revalorization of his theory in modern science.

Key Words: Communist Party Manifesto, Karl Marx, Class Conflicts, Revolution, Globalization

теорије револуционарног насиља) опширније видети у: Болчић, С. Треба ли заборавити Марксову теорију друштвеног развоја? У *Изазови и домети савремене социологије друштвеног развоја*, Департман за социологију и Центар за социолошка истраживања Филозофског факултета Универзитета у Нишу, 2008, стр. 65-88.